

4a. POWSTANIE WARSZAWSKIE – notatka roz.

1. Rząd emigracyjny wobec wkraczającej Armii Czerwonej.

a) plan „Burza” . Listopad 1944 r.

- Sytuacja polityczna i militarna na przełomie 1943/1944 r. uległy znacznym zmianom. Armia Czerwona ostatecznie przejęła inicjatywę i rozpoczęła usuwanie armii niemieckiej z terytorium ZSRR. Należało się spodziewać się, że wkroczy również na ziemie przedwojennego państwa polskiego. Rząd emigracyjny musiał się liczyć z taką sytuacją i odpowiednio się do tego przygotować. Miał temu służyć **Plan „Burza”** ogłoszony w **listopadzie 1943 r.**
- Zakładał on walkę o suwerenne państwo polskie na drodze powszechnego powstania zbrojnego. Rozkazano AK przeprowadzić liczne akcje sabotażowo – dywersyjne do czasu wkroczenia Armii Czerwonej na ziemie polskie. Miały one stanowić demonstrację siły a jednocześnie być zaprzeczeniem głoszonych przez lewicę oskarżeń, że AK „stoi z bronią u nogi”.
- Plan zakładał, że w momencie odwrotu armii niemieckiej z ziem polskich rozpoczną się lokalne powstania wskutek których AK i Delegatura przejmą władzę na tych obszarach i przywitają wkraczającą Armię Czerwoną jako gospodarze i wraz z Armią Czerwoną będą wyzwalać ziemie polskie. Akcja „Burza” objęła głównie obszar Kresów Wschodnich (Wołyń, Wileńszczyznę).

b) powstanie Rady Jedności Narodowej 15.03.1944 r.

- Wobec wkraczania Armii Czerwonej od stycznia 1944 roku na ziemie, które przed 1939 rokiem były obszarem II RP, oraz ze względu na powstanie KRN, rząd emigracyjny podjął kolejne decyzje. **15 marca 1944 r.** powstała na ziemiach polskich **Rada Jedności Narodowej (RJN)**, która miała być namiastką polskiego parlamentu w warunkach okupacji.
- W skład RJN weszły wszystkie ugrupowania emigracyjne: SP, SL, PPS-WRN i SN. RJN przejęła więc funkcje poprzednich reprezentacji politycznych działających w strukturach PPP i jednocześnie była konkurencją dla lewicowej KRN.
- **Program RJN „O co walczy naród polski”**, w którym sprecyzowała kształt powojennej Polski.
 - ✓ Przyszłe państwo polskie miało być państwem demokracji parlamentarnej o szeroko rozbudowanym samorządzie terytorialnym, w którym zagwarantowany będzie szeroki wachlarz praw obywatelskich.
 - ✓ Zapowiadano nacjonalizację wielkiego przemysłu i przedsiębiorstw użyteczności publicznej, przy zachowaniu własności prywatnej w przemyśle średnim i drobnym;
 - ✓ Zostanie przeprowadzona reforma rolna, która objęłaby ziemie państwowe i majątki powyżej 50 ha,
 - ✓ Zostaną rozszerzone uprawnienia socjalne (np. bezpłatne leczenie i oświata).

Jak widać program ten miał być konkurencyjny względem programu lewicy. Rząd emigracyjny chciał pójść na daleko idące ustępstwa by zdobyć poparcie polskiego społeczeństwa.

c) 26.04.1944 r. Delegat Rządu na Kraj został wicepremierem rządu emigracyjnego, a jego trzech zastępcy zostali ministrami. Chciano w ten sposób zaakcentować związek między Delegaturą, a rządem londyńskim i podnieść rangę władz działających w okupowanym kraju. Jednocześnie wydano dekret „O tymczasowej organizacji władz na terytorium RP”, na mocy którego określono zasady ujawniania się administracji państwowej na ziemiach polskich (administracji która działała w ramach PPP).

2. Powstanie Warszawskie 1.08.1944 – 2.10.1944 r.

a) przyczyny wybuchu Powstania Warszawskiego:

- administracja niemiecka wydała zarządzenia ewakuacyjne w związku ze zbliżaniem się Armii Czerwonej do Warszawy,
 - istniała obawa, że Warszawa zostanie przekształcona w twierdę. Wówczas bardzo trudno byłoby ją zdobyć. Istniała również obawa przed całkowitym zniszczeniem miasta i jego wyludnieniem. Nie chciano by ludność Warszawy została zmuszona do budowy umocnień dla wojsk niemieckich.
 - powstanie miało być elementem akcji „Burza” ,
 - lewica komunistyczna od samego początku oskarżała AK o „stanie z bronią u nogi” i nie podejmowanie bezpośredniej walki z okupantem niemieckim. Powstanie miało świadczyć o tym, że głoszone przez komunistów oszczerstwa nie są prawdziwe,
 - 22 lipca 1944 r. ogłoszono w Chełmie Lubelskim powstanie PKWN i Manifest PKWN,
 - Na ziemiach polskich istniały od tego momentu dwa ośrodki władzy:
 - (1) podlegający rządowi emigracyjnemu, reprezentowany przez Delegaturę Rządu na Kraj, Delegata, Radę Jedności Narodowej oraz Armię Krajową;
 - (2) podlegający lewicy komunistycznej reprezentowany przez Krajową Radę Narodową, PKWN oraz Armię Ludową.
- Armia Krajowa otrzymała zadanie zdobycia stolicy by umocnić pozycję rządu emigracyjnego w walce o władzę na ziemiach polskich,
- powstanie miało być elementem przetargowym podczas rozmów w Moskwie, które prowadził premier rządu emigracyjnego Stanisław Mikołajczyk,
 - Armia Ludowa od 29.07.1944 r. rozpoczęła akcję propagandową wzywając ludność Warszawy do walki. AL chciała by powstanie wybuchło z jej inicjatywy w momencie zbliżania się Armii Czerwonej do Warszawy. Gdyby do tego doszło AL zdobyła by przewagę polityczną.

b) przebieg Powstania Warszawskiego 1.08. - 2.10.1944 r.

- Zgodnie z planem powstańcy chcieli opanować kluczowe punkty w mieście i utrzymać je do momentu wkroczenia Armii Czerwonej.
- Garnizon niemiecki w Warszawie liczył ok. 12 tys. żołnierzy. Niemcy spodziewali się wybuchu powstania. Po wybuchu powstania na dowódcę sił niemieckich, które miały je stłumić stanął **gen. SS Erich von dem Bach – Żelewski**.
- Powstanie wybuchło **1 sierpnia 1944 r. o godzinie 17.00.** (godzina W) zgodnie z rozkazem dowódcy AK gen. Tadeusza „Bora” Komorowskiego. Faktycznym dowódcą powstania został **gen. Antoni Chruściel „Monter”**.
- Nie udało się zdobyć wielu punktów strategicznych m.in. mostów na Wiśle, Cytadeli, Dworca Gdańskiego i lotniska na Okęciu.
- 2 sierpnia załamało się powstanie na Pradze. Niemcy kontrolowali wszystkie linie kolejowe i mosty na Wiśle. Powstanie toczyło się odtąd w kilku dzielnicach Warszawy, które nie zawsze miały ze sobą połączenie; czasami trzeba było korzystać z kanałów kanalizacyjnych by przemieszczać oddziały, ludność cywilną czy meldunki.
- Po czterech dniach walk powstańcy kontrolowali Śródmieście, część Woli, Stare Miasto, Powidłe, Mokotów i Żoliborz. Powstanie wsparły nieliczne oddziały AL i NSZ.
- 5 sierpnia rozpoczął się kontratak niemiecki, na skutek którego Stare Miasto zostało odcięte od Śródmieścia. Na rozkaz Hitlera w przejętych dzielnicach stosowano terror wobec ludności cywilnej, np. na Woli wymordowano w pierwszych dniach powstania 40 tys. mężczyzn, kobiet i dzieci.

- Komenda Główna AK przeniosła się na Stare Miasto, a oddziały walczące na Woli przeniosły się kanałami do Śródmieścia.
- Do 11 sierpnia Niemcom udało się wyprzeć powstańców z Ochoty; trwały nadal walki na Żoliborzu, Mokotowie i w Śródmieściu.
- 12 sierpnia Niemcy zaatakowali Stare Miasto. Powstańcom zaczęło brakować żywności i amunicji. Nie powiodła się próba przedarcia oddziałów AK z Puszczy Kampinoskiej na Stare Miasto. Nie udało się również przedrzeć oddziałom AK z obszarów Kielecczyny – nie sforsowały rzeki Pilicy. Po ciężkich walkach powstańcy wycofali się ze Starego Miasta kanałami.
- 30 września alianci uznali żołnierzy AK za część polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie – część armii alianckiej.
- Na początku września padło Powiśle, a w połowie września Niemcy zaatakowali Czerniaków.
- 10 września ruszyła kontrofensywa radziecka w kierunku Warszawy. 15 września Rosjanie zajęli Pragę. W operacji tej brała udział 1 Armia Wojska Polskiego (WP). Powstańcy kontrolowali niewielkie obszary na Czerniakowie, na który można było przeprowadzić desant.
- 15 września żołnierze WP wylądowali na Czerniakowie zdobywając przyczółek. 16 września wylądowały tam 2 bataliony 9 pułku piechoty WP, które nawiązały kontakt z żołnierzami AK. Przeprawa przez Wisłę była bardzo ryzykowna i pociągała za sobą duże straty w ludziach. Walki na terenie przyczółka trwały 8 dni. 8 pułk piechoty próbował zdobyć drugi przyczółek po lewej stronie Wisły, a 6 pułk piechoty wylądował na Żoliborzu – nie udało mu się sforsować wału nadwiślanego obsadzonego silnie przez Niemców. Żołnierze musieli się wycofać na prawy brzeg Wisły.
- Około 17 września Niemcy kontrolowali cały zachodni brzeg Wisły. Wówczas rozpoczął się atak niemiecki na Mokotów.
- 20 września oddziały AK zostały zreorganizowane. Utworzono Warszawski Korpus AK pod dowództwem gen. Antoniego Chruściela „Montera”, który składał się z 3 dywizji. W dniu kapitulacji liczyły one 15,9 tys. żołnierzy.
- 26 września padł Mokotów. 30 września skapitulował Żoliborz. Ostatnią dzielnicą miasta, która broniła się do 2 października było Śródmieście. Powstanie upadło po 63 dniach.
- rokowania kapitulacyjne rozpoczęły się 26 września. Akt kapitulacji podpisano 2 października.

c) pomoc aliancka – powstańcy czekali na zrzuty broni, amunicji i żywności. Samoloty z dostawami startowały z lotnisk na południu Włoch i miały 1350 km do przebycia. W akcji tej brali udział lotnicy polscy, brytyjscy i południowoafrykańscy;

- pierwszy zrzut przeprowadzono w nocy z 4/5 sierpnia,
- 18 sierpnia 110 samolotów amerykańskich dokonało jedynego zrzutu dziennego; większość ładunków została przejęta przez Niemców.
- zrzuty były utrudniane przez ZSRR; Stalin nie godził się by samoloty uzupełniały paliwo na lotniskach kontrolowanych przez ZSRR na wschodnim brzegu Wisły. Jednocześnie między 13 – 29 września Rosjanie sami dokonywali zrzutów ładunków lecz bez spadochronów, co powodowało uszkodzenie wielu z nich,
- łącznie powstańcy uzyskali 53 tony zaopatrzenia, w tym 15 ton żywności,
- podczas tej akcji polska eskadra utraciła 15 załóg (zostały zestrzelone).

d) przyczyny upadku powstania:

- bardzo duża dysproporcja sił powstańczych w stosunku do wojsk niemieckich

- brak wsparcia ze strony Armii Czerwonej, na co liczyły władze powstańcze w momencie wybuchu powstania
- brak systematycznych zrzutów broni ze strony aliantów. Powstańcy byli dużo słabiej uzbrojeni od Niemców. Nie posiadali praktycznie ciężkiego sprzętu. Dysproporcja uzbrojenia była ogromna. W tej sytuacji liczone na zrzuty broni ze strony aliantów, którzy poprosili ZSRR o możliwość korzystania z lotnisk po radzieckiej stronie frontu w celu uzupełnienia paliwa. Stalin odmówił co znacznie zmniejszyło ilość zrzutów
- pogarszająca się sytuacja ludności Warszawy również miała olbrzymi wpływ na decyzję o kapitulacji. Brak wody, prądu, żywności, lekarstw i pożywienia zmusił powstańców do podjęcia tej decyzji. Nie chciano dalej narażać ludności cywilnej, która przecież w dużym stopniu wspomogła powstańców

e) skutki Powstania Warszawskiego

- w powstaniu śmierć poniosło 17,2 tys. żołnierzy AK, 3,5 tys. żołnierzy Dywizji im. Tadeusza Kościuszki, zaginęło około 5 tys. żołnierzy
- zginęło ok. 180 tys. osób cywilnych (mieszkańców Warszawy). Miasto było bardzo zniszczone.
- Ludność cywilna musiała opuścić Warszawę gdyż Hitler rozkazał zrównać miasto z ziemią. Miało to być kara dla zbuntowanego miasta.
- Stalin zrezygnował ze swoich planów utworzenia republiki rad na ziemiach polskich.